

*Белов Олександр Віталійович,
кандидат економічних наук
Громадська організація «Інститут соціально-економічних ініціатив»
Свистун Людмила Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВОЮ НДДКР І ТЕОРІЯ «ПОБІЧНИХ ЕФЕКТІВ»

Науково-технічний потенціал країни є одним з важливих джерел, що забезпечують її сталий розвиток. Його формування і розвиток здійснює не тільки прямий вплив на економіку країни, а також має певні позитивні побічні ефекти. За дослідженнями західних вчених такі ефекти можуть мати досить значні наслідки.

Дослідження, розробки та інші види діяльності щодо створення знань відіграють ключову роль у моделях відкритих інновацій. Проте, фірми можуть також отримувати знання у вигляді непрямих, чи про «побічних», чи непрямих, ефектів. У цьому відношенні цікавий проведений британськими вченими Б. Бекер, С. Ротер та Е. Ваніно комплексний аналіз побічних ефектів інновацій від фінансованих державою НДДКР та діяльності з підтримки інновацій у Великобританії для фірм, що не беруть участь [1]. У ньому було показано, що фірми можуть отримувати знання для інновацій не тільки самостійно, через власні НДДКР, але й за допомогою зовнішнього джерела знань, яке є центральним для моделей відкритих інновацій [2,3]. Ці побічні ефекти приймаються як ненавмисні зовнішні ефекти знань, і відбуваються тому, що знання є квазісуспільним або суспільним благом як вважає Н. Блюм [4]. Лехманн [5] показує, що НДДКР, які проводяться університетами або іншими дослідницькими організаціями, також можуть створювати аналогічні ефекти поширення знань, стимулюючи інновації компаній. Побічні ефекти можуть виникати в результаті будь-якого науково-дослідного або інноваційного проекту, і є критичним елементом теоретичного обґрунтування державної підтримки приватних НДДКР та інновацій доводить К. Арроу [6].

Як показує практика, побічні ефекти від фінансованих державою НДДКР та інноваційних проектів найбільш сильні у машинобудуванні, електрообладнанні, транспортному устаткуванні та хімічній промисловості, а також у професійних послугах (B2B), ІКТ та фінансових послугах, при цьому приватна віддача від НДДКР, як правило, нижче за громадську або соціальну віддачу. Наявність «позитивних зовнішніх ефектів» чи «перетікання знань» також є ключовою причиною, що виправдовує використання державних коштів підтримки приватних інноваційних зусиль.

Серед основоположних робіт які формують теорію «побічних ефектів» можна відмітити праці А. Маршала [7], К.Арроу [6], А. Яффе [8], Р. Кругмана [9] та інших. Слід зауважити, що за останні роки економетричні дані про побічні ефекти інновацій значно розширилися. У більшості випадків аналіз заснований на відносно простій виробничій функції розширених знань (або інновацій), яка пов'язує інновації на рівні фірми або регіону з рядом змінних рівня фірми та побічних ефектів. Центральна ідея моделі цього полягає в тому, що побічні ефекти від науково-дослідної діяльності інших підприємств та університетів можуть підняти рівень інновацій фірми вище за той, який був би досяжним за рахунок власних внутрішніх ресурсів фірми чи співробітництва. У цих моделях індикатори інновацій зазвичай виходять або на основі опитувань, таких як Дослідження інновацій співтовариства ЄС, або на основі показників патентної активності фірм або регіонів. Найбільш послідовний висновок з цієї літератури полягає в тому, що побічні ефекти НДДКР та інновацій в цілому позитивні, незалежно від того, чи вимірюються вони на підприємстві, регіональному або галузевому рівні. Наприклад,

результати С. Бьюна [10] підтверджують позитивний вплив поширення технологій на загальний інноваційний результат компаній. Кількісно оцінюючи масштаби побічних ефектів НДДКР, створюваних грантами малих фірм Міністерства енергетики США, К. Майєрс і Л. Ланахан припускають [11], що на кожен патент, виданий одержувачами грантів, ще три виробляються іншими, які отримують вигоду від побічних ефектів. Багато з цих побічних ефектів відбуваються у технологічних галузях, які суттєво відрізняються від тих, на які спрямовані гранти.

Звичайно, всі розглянуті вище дослідження спираються на більш-менш вагомий обсяг державного фінансування розвитку національної науки. Щодо України, то в ній потрібно створити відповідні умови, щоб мати змогу отримати дані побічні ефекти. Ці умови пов'язані перш за все з обсягом державного фінансування науково-технічної діяльності, які значно відстають від розвинутих країн Заходу (рис.1).

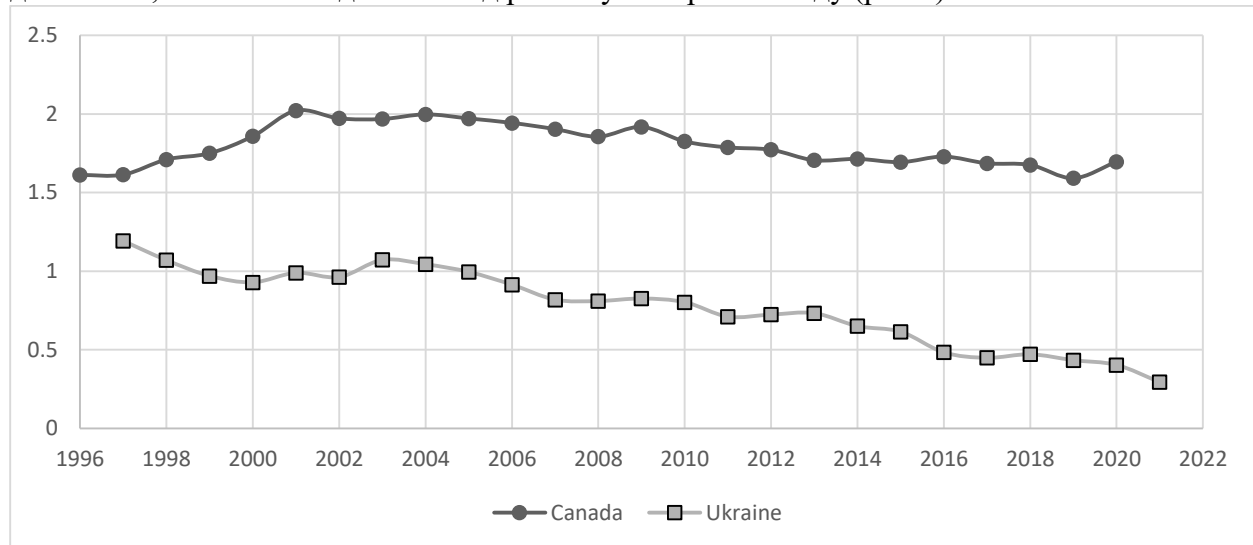

Рис. 1. Порівняльна динаміка обсягів фінансування науково-технічної діяльності у відсотках від ВВП в Україні та Канаді у 1996-2021 рр.

Отже, для України результати отримання даних ефектів можливі при досягненні достатній критичній масі обсягів фінансування науки, якої, нажаль вона не змогла досягти за усі 30 років незалежності.

Література

1. Becker B., Roper S., Vanino E. Assessing innovation spillovers from publicly funded R&D and innovation support: Evidence from the UK. *Technovation*. 2023. Vol. 128. P. 102860.
2. Audretsch B.D., Belitski M. The limits to open innovation and its impact on innovation performance. *Technovation*. 2023. Vol. 119. P. 102519.
3. Torchia M., Calabrò A. Open Innovation in SMEs: A Systematic Literature Review. *J. Enterprising Cult.* World Scientific Publishing Co., 2019. Vol. 27, № 02. P. 201–228.
4. Bloom N., Van Reenen J., Williams H. A Toolkit of Policies to Promote Innovation. *J. Econ. Perspect.* 2019. Vol. 33, № 3. P. 163–184.
5. Lehmann E.E., Menter M., Wirsching K. University spillovers, absorptive capacities, and firm performance. *Eurasian Bus. Rev.* 2022. Vol. 12, № 1. P. 125–150.
6. Arrow K.J. Economic Welfare and the Allocation of Resources for Invention. *Readings in Industrial Economics: Volume Two: Private Enterprise and State Intervention* / ed. Rowley C.K. London: Macmillan Education UK, 1972. P. 219–236.
7. Marshall A. Principles of Economics: Unabridged Eighth Edition. Cosimo, Inc., 2009. 742 p.
8. Jaffe A.B. Real Effects of Academic Research. *Am. Econ. Rev. American Economic Association*, 1989. Vol. 79, № 5. P. 957–970.
9. Krugman P. Geography and Trade. MIT Press, 1992. 160 p.

10. Byun S.K., Oh J.-M., Xia H. Incremental vs. Breakthrough Innovation: The Role of Technology Spillovers. *Manag. Sci. INFORMS*, 2021. Vol. 67, № 3. P. 1779–1802.

11. Myers K.R., Lanahan L. Estimating Spillovers from Publicly Funded R&D: Evidence from the US Department of Energy. *Am. Econ. Rev.* 2022. Vol. 112, № 7. P. 2393–2423.

УДК 338.246.2

Вовченко Оксана Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ЯК НАПРЯМ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Малий та середній бізнес найбільш чутливий до того, що відбувається в країні та економіці, він першим реагує на всі тенденції та є певним драйвером як економічної кризи, так і економічного відновлення.

Розвиток малого та середнього підприємництва (МСП) відіграє ключову роль в економіці України, забезпечуючи близько 64% доданої вартості, 81,5% зайнятих працівників у суб'єктів господарювання та 37% податкових надходжень [1]. Проте протягом останніх років МСП в Україні розвивається у досить складних умовах, що супроводжуються війною, коронакризою, демографічною кризою, зростаючою інфляцією, загальною політико-економічною нестабільністю. Воєнна ситуація внесла зміни в усі сфери діяльності МСП: фінансову, виробничу, логістичну, комунікаційну, інформаційну, інноваційну, іміджеву. За результатами дослідження [2], у рамках якого було опитано представників МСП в Україні, визначено найактуальніші їх проблеми (рис. 1).

Рис. 1. Головні проблеми МСБ в Україні у вересні 2023 р.

Кілька місяців поспіль головною перешкодою для ведення бізнесу є зростання цін на сировину/матеріали/товари, що пов'язано з відсутністю достатнього капіталу та недоступністю кредитних коштів. Слід зазначити, що протягом 2022-2023 рр., тобто воєнних умов господарювання, інтерес корпоративних позичальників був найбільшим до короткострокових гривневих кредитів, адже бізнесу потрібні гроші насамперед для поповнення оборотного капіталу та реструктуризації боргів.